

СЛАВА

Едиција:
СКВЕР

Јануш Корчак
СЛАВА

ИЗДАВАЧ:
Амбасада Републике Пољске у Подгорици
Удружење књижевника Црне Горе

За издавача:
Радослав Грук
Илија Лакушић

Уредник:
Перивоје Поповић

Вињете:
Марек Игор Скжсињски

Дизајн:
СИНТАГМА

Компјутерска обрада:
СИНТАГМА

ШТАМПА
ХКС СПЕКТАР, Подгорица

Јануш Корчак

СЛАВА

(Превео Слободан Милић)

Подгорица 2012

ОДЈЕЉАК I

Најтеже је почети приповијетке, јер треба одједанпут много казати. А ако се каже одједном много, може се све запетљати.

У овој причи је, чак, петоро

дјеце, њихови родитељи, баба, ујак, мачка, тетка и много других особа.

Заправо, вриједно је говорити само о старијима. Јер, што може бити интересантно код мале

Абу, која увијек спава, плаче или гунђа: „абу, абу, абу?“

Виџус и Пхелка су старији од Абу, не задуго се разбоље и умру, и о њима се не може много казати. Баба исто тако брзо излази, а мачка остане у давном стану.

И о давном стану није вриједно припомињати, јер, ипак, се селе.

Сада Владек још иде у школу, има каиш са копчом, блузу са бочним џепом, перницу са кључем. И Мања иде у школу, али лакше често стане у углу, ако се слабо понаша.

Заправо, Владек разговара само са Мањом, а и некако нерадо. Јер је Мања дјевојка, пожара није видјела, а ако нешто исприча, никад знати не може, да ли је било стварно, или је само онако, измислила.

- Лажеш! – каже Владек.

- Као што мајку с душом волим, то је истина!

И Владек у разговору с

Мањом стално понавља:

- Као да ти много знаш!

Или:

- Што ти знаш!

Или:

- Стварно си глупа...

О тетки којој је увијек вруће и не подноси галаму, није вриједно говорити, јер тати није хтјела да позајми сто рубаља, а тата је био лаковјеран и свакоме је позајмљивао.

Чак, тетак – али не теткин муж, него онај други, који је Пхелке назвао Пхелком, а Владеку дао домине и перницу с кључем – ни он неће долазити у нови стан.

И све ће се промијенити. Ваља се сјетити, да је једном Абу испала из колијевке, јер је Пхелка нашла за буретом миша, који је још био жив, јер се Владек много посвађао с Виџушем око миришљаве боце за колоњску воду, будући није ипак знао да ће се Виџуш разбољети и умријети.

Можемо поменути да је тати

почело све горе да иде, јер је прекопута Смок отворио кафану с мермерним столовима за госте и на стаклима је насликао штап и кугле за билијар.

- Видјећеш, да ће нас тај Смок прогутати – рекла је мајка оцу, када је видјела мермерне столове и већу прелијепу фирму с насликаном лепињом и чашама.

И свтарно, сви су почели да иду прекопута, нису хтјели да пију чај и млијеко код тате, за столовима префињеном мушемом цер-адам – можда ће требати негдје друго тражити хљеба – говорила је мајка, а тата је уздисао.

Владек је знао да треба да се селе, али није разумио зашто; зар није отац био први, па зашто мора уступити?

Морам да додам, да управо пред селидбом раскопана је цијела улица и постављене дуге металне цијеви.

Било је могуће играти се дивно као у тврђави.

ОДЈЕЉАК II

Селидба је веома пријатна, јер при паковању можеш радити све; виде се многи предмети који су били сакривени, а кутије и капапи које је мајка бацила, можеш

их узети за себе. Селидба је, чак, и тада мила, када на улици копају канале; чак тада, када се виде сузе у очима родитеља, туга бабе и мачке.

Јер и мачка је тужна. Зијева, мије се, мјауче, стално иде за ба-

бом и брижљиво избјегава Вицусја. Вицусј би хтио да објасни шта се дешава. Али мачка не слуша. Вицуш је узима на кољена; мачка се присјећа нечега веома важнога и брзо одлази.

Отац, Владек, Мања, поћи ће на кола са стварима, а баба, мама и малишани – трамвајем. Владек држи два стаклена звона за лампе, а Мања кавез са канаринцем.

Путовали су дуго – дуго, сасвим другим улицама; послије су изашли веома високо и на сваком спрату више особа их је загледало.

„Сада ће у нас бити чисто” – помислио је Владек.

Јер је мама говорила, да је прљаво код њих као у обору, да на спрату не може бити чисто, јер дјеца доносе смеће и блато са дворишта.

Ручка тога дана није било. Спавали су на патосу, јер је кревете тек требало саставити, а на једном кревету сломила се

нога.

Ујутру, сви су устали раније. Вицуш, није хтио да се обуче – добио је од маме три шамара. Он се веома зачудио и одмах је престао да плаче. Разумио је, да је у новом стану некако све другачије.

- Попијте чај и изађите у двориште – рекла је мајка.

Некада је мама додавала:

- И не играјте се са сваким.

- Да ли сви треба да изађу? – запитао је Владек.

- Сви рекла је мама.

Владек је спуштао степеницама Вицуша исто тако пажљиво, као што је јуче носио стаклена звона за лампе. Вицуш је био веома задовољан, што толико степеница треба проћи, а Мања је спуштала Пхелка и носила три пакета, јер се бојала да је мама не избаци.

У дворишту су стали поред зида, а дјеца из дворишта радознала су их разгледала; ништа нису говорила, само су прилазила све

ближе и гледала. Било је веома непријатно не познавати никога.

Тек је једна старија дјевојчица отјерала све:

- Што бленете? Као да нисте видјели људе, што је било? Изгубите се.

Послушали су и пошли. Она је остала.

- Ви сте се јуче доселили, је ли тако? – запитала је.

- Ми – одговорила је Мања.

Стварно је Владек требало да одговори, јер је старији; али је он мислио, што да ради, да би непозната дјевојка разумјела да није обичан факин. Рећи одмах, да је ишао у школу, није могао, ипак, јер није хтио да се хвали; да се поклони није могао, јер је капу оставио горе, већ је одједном рекао:

- Хвала.

- Зашто ми захваљујеш? – запитала је изненађено.

- Зато што су сви отишли од нас.

Владек је схватио да се глупо извукао, јер је мама рекла да се захваљујемо једино за поклон, а дјевојчица им није дала ништа.

Затим су почели да разговарају и нова познаница испричала је о свом оцу веома чудну историју. Говорила је шапатом, да чак Мања не би слушала и забранила је Владеку да понавља.

Владек се вратио до стана поносан, што му је повјерена тако велика тајна, о којој нико не може да зна.

ОДЈЕЉАК III

Мања, Пахелка и Вицуш брзо су нашли познанике, и ако је било лијепо вријеме, играли су се у дворишту, што им мајка сада уопште није бранила. Мања није носила у двориште ни једну играчку, јер је увијек неко молио да му поклони. Ако је падала киша, силазили су спрат ниже или су се играли у предсобљу, или у господе доље. Тада је Мања узимала лутке од тетка или сервис, који је остао из добрих времена.

И ништа им није недостајало – осим карамеле.

Владек је остао сам. Било му је веома досадно. Љутио се на Мању, Вицијуша и Пхелку да не пазе на њега; видио је како трче, час за овим, час за оним, а долазили су горе само да једу и ништа уопште нису причали. Владек је препоносан да би први упитао.

Једанпут, Владек је отворио ранац, прегледао је свеске и уц-

бенике, али ништа није имао задато, јер у школу није ишао; већ је поново сјео при прозору са малом Абу и гледао дубоко доље на двориште, гдје све изгледа веома мало из висине. Давно је био милостив, кад се, чак, играо са Мањом; сад му је остала Абу, која још није умјела да говори.

Ако би га мама послала до продавнице, иде кроз двориште лаганим кораком, а већ неко задиркује и опричава?

Тамо гдје је давно становао, знао је све и сви су њега знали: и стругар, и брица, и господин Мартин и Франек. Кад би се могло вратити, макар на трен, видјети, што се дешава, ко живи у давном стану, што раде без њега у школи, да ли у дворишту још копају јаме и ровове...

Тешко је било Владеку.

Отац је рано излазио, враћао увече, а мајка се питала сваког дана:

- Дедер шта?

- А ништа – одговарао је отац.

Баба је сједјела тужна, чак није гунђала, јер све сада ради мајка. Зато се мама чешће љути, а Вицуш и Пхелка добијају задланке.

Мајка каже:

- Не мислите да је сада оно давно.

Тако је било до суботе.

У суботу су дошли тетак и тетка, али без Азора и само са једним Јанкем. Владек не воли Јанка, јер се хвали. Остао би радо у стану, да слуша, о чему ће старији разговарати, али мама је рекла да сиђе доље.

- Само се играјте сами – казала је тетка, и Владек се заруменио.

Јанек је говорио мало, ништа није спомињао о пушци и уопште, Владку се чинило, да Јанек зна много, али му је тетка забранила да говори. Сјео је на прозор у предсобљу и гледао како се малишани глупо занимају у гостима.

Кад су позвали горе, Владек је мислио да ће бити кафе и лепи-

ња, али на столу није било столњака нити чаша.

- Нијеси гладан, Јанку? – запитала је мама и спустила очи.

- Не, није гладан – брзо је одговорила тетка. Стварно, Јанке, да ниси гладан?

И почело се опраштати; али другачије него обично, и Владек се одмах домислио, да ће баба сјутра отпутовати.

Одавно је баба често била гњевна на Владека и жалила се оцу, и Владек ју је само онолико волио, колико је нужно потребно. А сада, када је погледао на њено намрешкано лице и увидио да је веома стара, и помислио да нема никога – било му је тешко, као пред плач. Али није плакао и помислио је само:

„Сигурно не плачем зато што сам већи”.

И први пут у животу није се радовао зато што је већи.

Но, што има од тога.

ОДЈЕЉАК IV

Сјутрадан се Владек пробудио веома рано, иако је била недјеља. Премда се сада недјеља ничим не разликује од претходног дана.

Старији су већ били будни.

Баба је била обучена као за излазак, а отац је узео завежљај. Владек је сјео на кревет, али је мама казала гњевно:

- Спавај, спавај, још је рано.

Намјестио је главу на јастук и зажмурио. Отац је завршио везивање, пио је веома тамну кафу и

нико ништа није говорио. Отац је пио брзо, а баба кашичицом и дуго дувала у сваку кашичицу. Послије је мама завила у новине хљеб, који нису појели, а баба је шап- нула тихо:

- Зашто то? Не, није потребно.

- Послужиће на путу, казала је мама.

Послије је баба клекнула при кревету гдје спавају дјеца. Владек је затворио очи и слушао је, како јој отац помаже да устане са кољена.

Отац је узео завежљај и изашао заједно са мамом и бабом у предсобље; послије се мама вратила, сјела на столицу и дуго о нечему мислила.

Када се Владек пробудио други пут, Вицуш није спавао. Трљао је очи, протезао се, разгледао и рекао:

- Баба је пошла код мачке.

Сада се тек Владек присјетио да је мачка остала у оном стану, и помислио је, да је Вицуш још

веома глуп.

Мама је дозволила да пођу Мања и Пхелка у цркву с госпођом одоздо, јер је мама неколико пута разговарала с том госпођом и посудила јој је копању) за прање.

Вицуш је пошао у предсобље до дјечице, а Владек је сјео на прозор са Абу.

Данас су сва дјеца имала дубоке ципеле и нису се превртала по земљи. Двориштем је прошао онај крупнији, увијек подеран дјечак и онај, који са стражарем брише улични канал, и онај који је давао увијек да лижу велику црвену карамелу. Прошла је дјевојчица која се ни са ким није дружила, само гледа и сви јој дозвољавају да стоји близу да гледа.

Јер није сваком дозвољено да стоји близу, кад се други играју, одмах говоре:

- Што желите? – зар ниси видио? Какву имаш корист?

И Владеку су једанпут тако

рекли. А када је одлазио, неко је још и крикнуо:

- Гледајте га, тип од морске пјене!

Љутио се сигурно, што је био у дубоким ципелама, иако је био уобичајени дан.

Зато управо Владек и никога још не зна, иако цијелу недјељу овдје станује. Увриједили су га у дворишту, и дао је часну ријеч, да неће ни до кога прићи први, а они на њега не мисле.

- Помози ми ољуштити кромпире, Владек – рекла је мајка онаквим гласом каквим они говоре њој, када моле за нешто, али не знају да ли ће се мама сложити. Владек је спустио Абу у колијевку, узео нож и веома неспретно почео да љушти кромпир, који је клизио у рукама, а један је исклизнуо и откотрљао се испод ормара.

Око подне се вратила Мања из цркве и с тајанственим изразом сјела код Владека.

- Знаш шта ћу ти рећи? – почела је, јер није знала, да ли ће

је Владек слушати. – Знаш, да је Наталкин отац, она која је с тобом разговарала, као политички затвореник је под земљом у тврђави? Дошло је много војника. И ставили му ланце на руке и ноге, очи су му завезали потпуно, у уста му ставили мараму да не би врискао. А један официр је био на коњу и само гледао, да би пуцао ако неко мрдне.

Одакле је Мања знала о овоме, о чему је њему тајно тада причала Наталка?

Само што је Мања потпуно другачије говорила – с различитим додавањима и без смисла.

Отац Наталкин био је политички активиста – то је истина, али су га ухапсили уобичајено, јер су код њега нашли папире, и уопште му никакве ланце нису стављали.

Како та Мања некако чудно све то прича – као бајке! Зашто лагати, када се може обично испричати? Владек никако то не воли.

ОДЈЕЉАК V

Најзад је Владек нашао пријатеља. Сједио је једанпут, Владек на степеницама с Абом. Одједном је чуо да неко иде и звижди.

Мангуп неки – помислио је, јер је мајка говорила да звижде само мангупи.

Дјечак са пакетом књига застао је задихан, ставио књиге на прозор, чучнуо и почео разгледати. Осмијехнуо се задовољан и било је јасно да хоће с Владкем да започне разговор, јер је једанпут, потом и други пут погледао на њега.

- Умијеш ли да читаш?
– запитао је напoкoн.

- Разумије се – одговорио је Владек.

- Знаш, ову књигу ловио сам мјесец дана.

Владек је ловио с братанцем Јанкем који је имао пушку; али ишли су у лов на зечеве и патке, а шта може да значи лов на књигу – није знао.

- То је прича историјска из времена Наполеонових. Погледај ту су сви листови и уопште нису уништени. Све Наполеонове приче читао сам по два пута. А „По-

топ” сам читао три пута. Знаш „Потоп”?

- Знам – казао је Владек, који је учио о потопу у школи: како је Ноје градио лађу и голуб му је донио гранчицу као знак да је већ суво.

- Ова књига поново – објашњавао је даље дјечак – је научна, озвјездана. Такође сам је читао, једанпут, али сам је узео, јер госпођа неће да даје само приче. Уосталом, приче се гутају један дан, а књиге се издају једанпут недељно, па би ми послѣје било досадно. А ти како се зовеш?

- Владек.

Владек је заинтересовано загледао дјечака који гута књиге. Што значи прогутати књигу и гдје се она лови?

- Ти још ниси био у читаоници, је ли истина? Штета, нисам знао, узео бих књижицу, но, можеш да напишеш на обичном папиру, само да службеник стави печат. Ја ћу те већ усмјерити. Идеш на ручак у госте?

- Не – одговорио је забринутим Владек, јер је све мање разумио о чему говори нови познаник, а бојао се да открије, да не зна да је глуп и да није вриједно са њим да се упушта.

Договорили су се у пет часова, иако Владек још не зна на сат.

Био је дан за памћење у Владековом новом животу. Јер, чега му све дјечак није напричао! Чудна ствар: у школу не иде, а ипак све зна.

Зна какву је капу имао Бонапарта, како је склапао руке на прсима. Зна, како да по црвеној постави разазна генерала од обичног официра и да је дрвеће баобаба огромно, да се у његовом пању може спавати као у кући; да је у ваздуху – гас – плин, без којега се гуше миши и звоно не звони и да неко ко зубе не пере, у устима има бактерије и да је полиграф – електрична искра.

- Хоћеш ли да се увјериш? – запитао је.

- Хоћу – одговорио је Владек, јер је вјеровао да говори истину, ипак, - ко зна да ли је то истина.

Прошли су кроз ограду и прислони ухо на стуб.

- Видиш жице?

- Видим – казао је Владек.

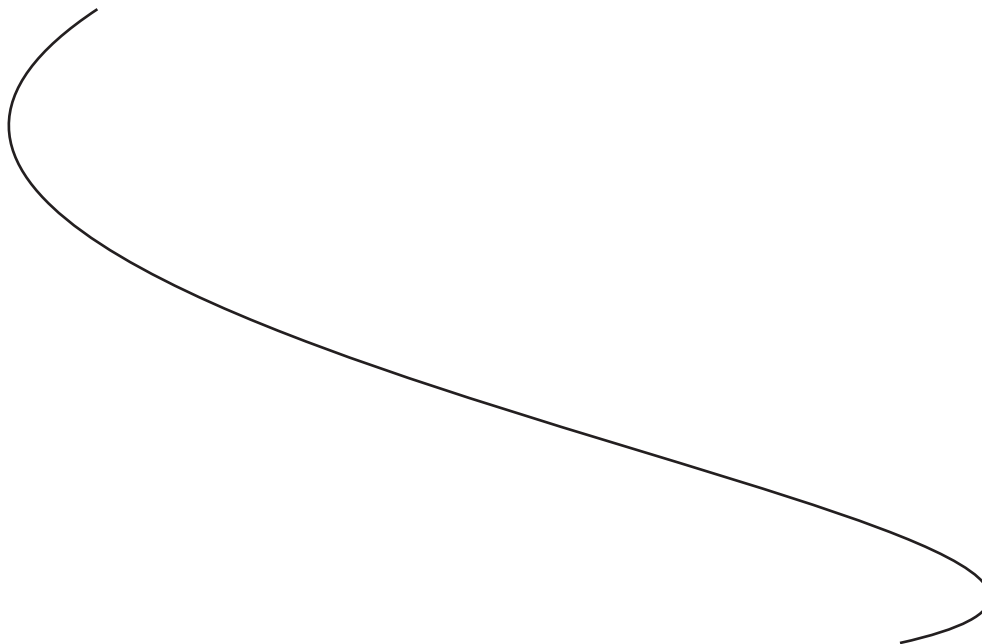
- Ето, то је телеграм, стварно?

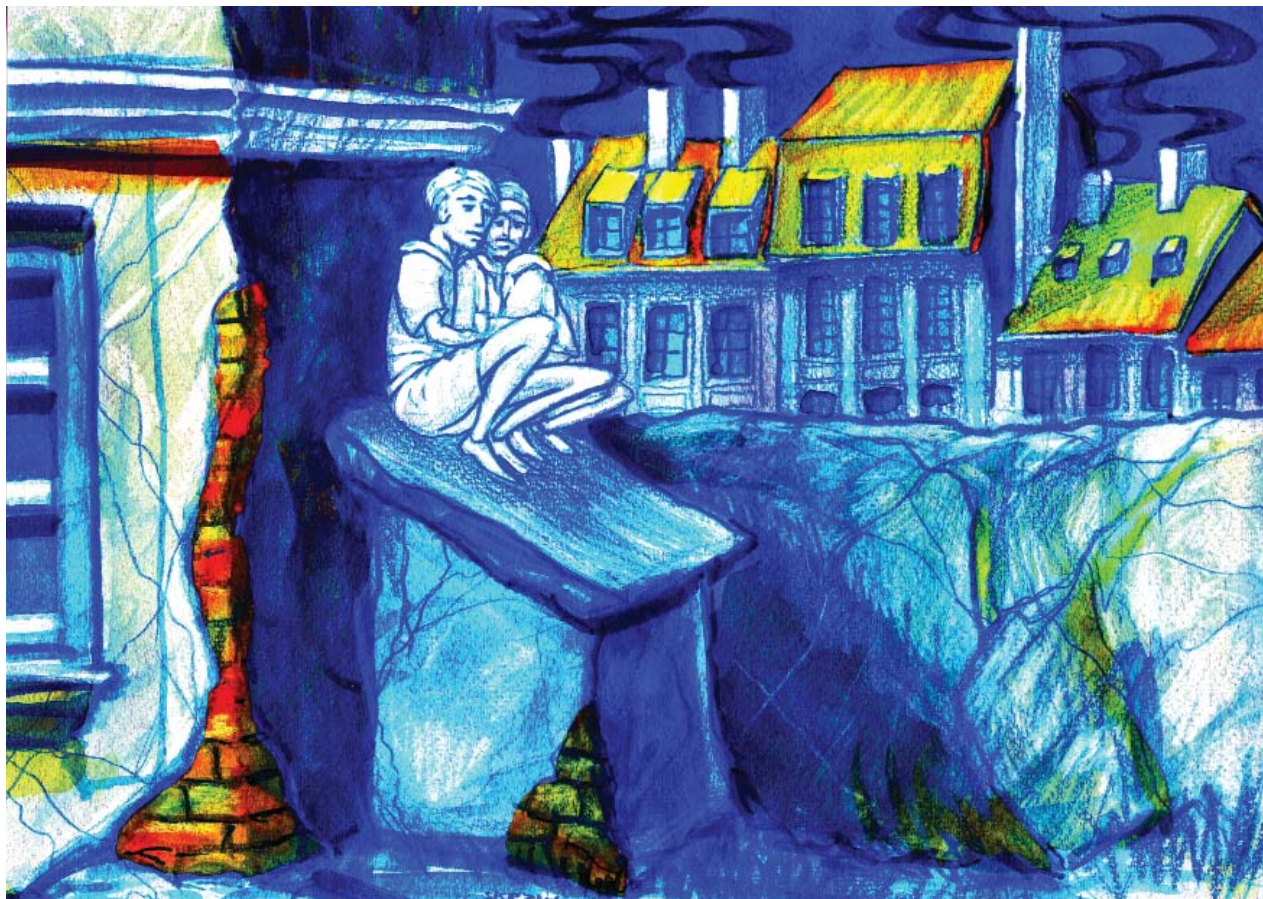
- Стварно – казао је Владек.

- И чујеш како хучи у среди-

- Чујем – казао је Владек.

- Да знаш, јер је на стубу електрицитет.

ОДЈЕЉАК VI

Код паркинга у углу дворишта, на ниском крову ледаре, у низу поподнева Олек је поучавао Владека, а у замјени причао му је вијести о школи и школском уче-

њу. Када су читали на смјене све је ишло добро. Када би узели неку школску књигу; граматику или збирку задатака, Владек се увјерио, како све слабо зна, како мало умије.

Именица одговара на пита-

ње: ко? што? Ако је жив – ко? ако је мртав – што?

- Дакле, Наполеон је именица.

- Разумије се, јер се може видјети.

- А, не може се видјети, јер је умро.

- Но, да, али на слици.

- На сличици, ипак, није жив, већ одговара на питање: што?

Владек мрда раменима:

- А да ли је слава исто именица?

- Славу можеш или не можеш да видиш?

И зашто слава одговара на питање што? – када слава живи?

- Слава не само што живи, него је бесмртна.

- Олек хоће да буде славни вођа и сигурно ће и бити. Олек има и зато начин, да би се било славан треба увече гледати у небо, када су звијезде, јер су међу њима звијезде падалице. Треба бити опрезан, када таква звијезда пада

и брзо изговарати:

- Хоћу да будем славан.

То ће испунити.

Можда рећи: хоћу да будем богат. Али Олек се не стара за новац.

- Богати живи, живи, послите умре – и готово. А славни – то је потпуно нешто друго.

У недјељу су били у читаоници и чекали читав час, док нису прозвани; Владек је разумио што значи лов на књигу.

У школи, осим, с пар ученика никад није разговарао о књизи. А оно што је у њима написано, говорило се само тада, када је учитељ изводио на таблу.

Овдје је потпуно другачије.

- Да ли је то лијепа књига? Шта читаш? О чему се у њој говори? Знам, не знам. Бајка, прича, пјесмица, биографија. Лака, тешка књига, у једном, у два тома.

Дјечаци су узимали књиге за себе, за браћу, сестре и родитеље.

Олек је знао овдје све и сви су га знали. Усмјеравао је, наго-

варао, одвраћао.

- Мислиш ли да ће ти госпођа дати збирке прича? Шта ће остати за друге? Ову књигу не узимаш, јер је крај уништен. Ова је страшно смијешна. Ова је фантастично путовање, узми за оца.

Сам Владек ништа не би знао.

Олек је дао књижицу с печатом управника.

- Молим вас, госпођо, ово је нови дјечак.

Владек је само стругнуо ногама, и то неспретно, јер су га гурали, пошто мјеста није било.

Госпођа је узела књижицу, записала новог читаоца.

А имаш ли десетицу?

- Немам.

- Добро, донијећеш за недељу дана.

Владек се застидио.

- А шта ће десити ако мама не да десетицу, запитао је.

- Не смета ништа. Та госпођа није захтјевна. Ка оној другој, ни крочити без десетице, а

ова је добра, само онако говори. А уосталом, кад си частан, посудићу ти.

Олек има посао у складишту канцеларијског материјала и зарађује шест рубаља за мјесец.

- Не бој се, и теби ћу наћи мјесто. Ако се запослим у књижари, уступићу ти моје.

Те ноћи сви су у кући читали: и отац, и мама, и Владек; а Мања је показивала Вицијушу и Пхелки слике и за сваку слику из главе је измишљала причицу.

- Само запамти, да не би уништио – упозорио је Владек. И вече је брже прошло но сва претходна.

ОДЈЕЉАК VII

Отац преко дана спава, излази увече и враћа изјутра. Нашао је посао у пекари, гдје здравље нарушава и веома мало зарађује, и Владек често сада бива гладан.

Ах, за ништа на свијету не би казао никоме – ни мами чак, никоме, никоме, јер је страшно бити гладан. Али када види да је мало хљеба, реже танке кришке. А када мама сипа супу, каже, да је доста, иако би супа лијепо мирисала. И често – ах, како је Владека стид! Присјећа се великих комада хљеба с пекмезом у бившем стану.

Мама никога сада не наговара да једе, чак ни Вицушја. Владек се прави да није примијетио. И потпуно неочекивано Владек је такође нашао занимање. У истој згради била је продавница. У продавници су становали муж и жена, али нису имали дјеце. Она, веома дебела, а он је имао дрвену

ногу. Нису знали да читају, чак ни да рачунају.

Једанпут је човјек рекао Владеку да прочита о убиству које се десило у овој улици; похвалио је Владека, да фино чита, и дао му шест ландрина, јер је мали, једну ландрину Мањи, и једну глувонијемој дјевојчици, која се с никим не игра, само увијек стоји близу и гледа како се други играју, и нико јој не брани да стоји у близини.

Пар пута Владек је читао новине у продавници и пар пута је радио рачуне.

Послије је господин са дебелим женом дошао у посјету, и рекли су да ће Владеку за прављене рачуна плаћати пет злоти (динара) за мјесец и да хоће да усвоје малу Абу, јер Аба више не сиса, а они немају дјеце. Владеку се стално чинило, да не воли Абу. Абу је каприциозна и плачљивица, није схватала ништа и све је хтјела да узима у руке, а ако је узела одмах је покварила. И мама је рекла да јој правимо уступке, јер

Абу мала и глупа. Кад је глупа, нека не досађује, не мијеша се у све! И Владек је често љут на Абу, када је мора забављати.

Када је чуо да ће узети Абу заувјек, да јој неће бити брат, да ће јој господин без ноге бити отац, учинило му се то веома страшно! Абу му је постала веома драга, да се неће сложити за све на свијету.

- Мама, ја ћу радити, Олек ће да ми нађе мјесто... Не, не, мама, не дајте Абу. Она је премала! Биће јој тужно без Хелке и без Вицјуша. Ја ћу дати моје кромпире.

Владек је потпуно заборавио да је велики и веома је плакао, тако страшно плакао и побјегао је на кров хладњаче у углу дворишта и још, још је плакао и није могао да се успокоји.

Зашто их Бог тако кажњава? Кафане више немају, у школу не могу да иду, мачка их је напустила, баба отпутовала, отац губи здравље.

И Владек је све казао Олеку.

- Што се бечиш, фрајерска шапо – тјешо је пријатељ – сви славни људи били су несрећни. И даровао је Владеку ланчић с глобусом.

ОДЈЕЉАК VIII

Сјура не идем до баракe – казао је Олек.

Баракoм назива Олек продавницу у којој ради, а власника продавнице назива „стари”. Ако је чак „стари” и млад, увијек се назива старим – јер сви тако говоре.

Олек мора да оде до сиротишта да упише млађег брата.

- Имаш ли и ти малишане. Узми крштенице и све троје ћемо заједно уписати. Али, ти сигурно поново не разумијеш?

Олек већ зна, да Владеку све треба објаснити!

Сиротиште је школица за веома малу дјецу: осмолетња су већ виша, није чак дозвољено ни слова да се уче. Дјеца цртају, пјевају, плету корпице, добијају млијeko и два пута годишње поклоне; огртаче или дубоке ципеле и колаче.

- Уосталом, сам ћеш видјети. Како је тај Олек смион.

Ушао је из предсобља у разред и показао Владеку, гдје је

сједио када је био мали и да је сам долазио. Послије је показао слике на зиду које су и тада висиле и лађе које су касније стигле. Затим је отворио врата до друге собе, гдје су клупе и столови другачији и већи.

- Гледај, видиш? – то је шнајдерај. Ту се старије дјевочице уче да шију и везу. Тамо их је застала ониска, мршава госпођа која је Олека одмах познала и уопште се није љутила.

- А, Олек, како си, реци нешто ново? – Дошао сам до вас важним послом. Надам се да нас нећете одбити. А ово је мој друг Владек, који исто има двоје малишана.

Госпођа је пружиала руку, али Владек није знао како да поступи.

- Ево крштенице мога брата, а те двије – дјеце мога пријатеља. Госпођа је прегледала крштенице, намрштила се и рекла да је Вицијуш пре мали за сиротиште.

- Молим вас, ја ћу за њих одговарати, гарантовао је Олек. – Све троје, су као изливени у најбољој врсти бронзе. Нека госпођа не прави гримасе, товар је

добар а цијена на велико.

- Не глумирај се, Олек – рекла је.

- Зашто изиграваш глупана, кад си разуман дјечак?

Олек је поцрвенио и умукао и она их је отпустила, јер су ушле двије жене са крштеницама своје дјеце, да би их уписале у сиротиште.

Владеку је било криво. Веома је волио свога пријатеља, али понекад се мало због њега стидио. Једанпут му је у читаоници речено, ако се не смири, неће добити књигу. Тада је и ово речено:

- Не будали.

Уопште, Олек је некада мудар и мио, а понекад чудно говори као да коначно хоће да му се смију.

- Госпођа се разгњевила на тебе – почео је Владек, да би прекинуо немило ћутање.

- То није ништа, извинућемо се поново. У недељу идемо код тетке, набраћу цвјећа и написаћу: „За опроштење”.

Олек много говори о времену када је ишао у сиротиште.

- Она је веома добра. Али је ту и друго сиротиште, па не бих савјетовао да иде тамо. За било шта се вуче за уши и лењиром бије по прстима. Таква је, кажем ти, као тешка колера.

Владеку се чинило, да је Олек и до другог сиротишта морао да иде, али изгледа није дуго ишао.

ОДЈЕЉАК IX

Мама је прорицала да ће бити све горе, а ипак је сада било љепше него на почетку. Господин Витола из Прага вратио је оцу 30

рубља, које је био дужан; продато је непотребно комоду. И поново се почело појављивати масло на хљебу и чешће месо за ручак. А малецка Абу добила је у животу прве дубоке ципелице.

Абу је остала спасена.

Нико је неће усвојити, нико је неће изнијети из куће.

- Наша Абу! – говоре дјеца с поносом и идући у двориште узимају је са собом.

Јер, прије Владек и Мања нису хтјели да силазе доље с Абу; мислили су да им не припада да његују дјетењце, као некеме с брда-дола који никада у школу није ишао. Абу је била мамина – сада је свима припадала.

Дакле, Владек је купио Аби праву швајцарску чоколаду, последије које је Абу три пута повраћала, мама јој је поклонила мању лутку, иако је било јасно да ће је Абу цијелу уништити; а Пхелка и Вицијуш припремали су за Абу изненађење, које су плели и шили у сиротишту. (Она госпођа је примила Вицијуша у сиротиште, иако је био премали)

Дан Владеков је овако изгледао:

Рано иде Владек до продавнице по дрво за потпаљивање,

хљоб и нафту. Послије помаже да чисте собу која уопште није чиста, иако је доста високо. Послије с Мањом учи лекцију да не би заборавила што је научила у школи. И мами за ручак помаже. Штета, што онда није дао крштеницу Мањи, која је могла да иде до шнајдераја да се учи шивењу; сада је било касно.

У четири часа ишао је до бироа за новине у којем су на зидовима били излијеђљени сви огласи. Требало је веома журити да би заузео добро мјесто, да би преписао адресе под којима траже младиће за потребе у продавници и брзо трчати на тражену адресу. Владек није добро познавао Варшаву. Морао је успут да пита пролазнике гдје је и како ићи до тражене улице; а када би стигао најзад, увијек би дознавао да је стигао касно, или је још мали, или мало зна.

- Шта је било? – питала је мама.

- Ништа – одговарао је Вла-

дек, потпуно исто као што је некад говорио отац, када је тражио радно мјесто.

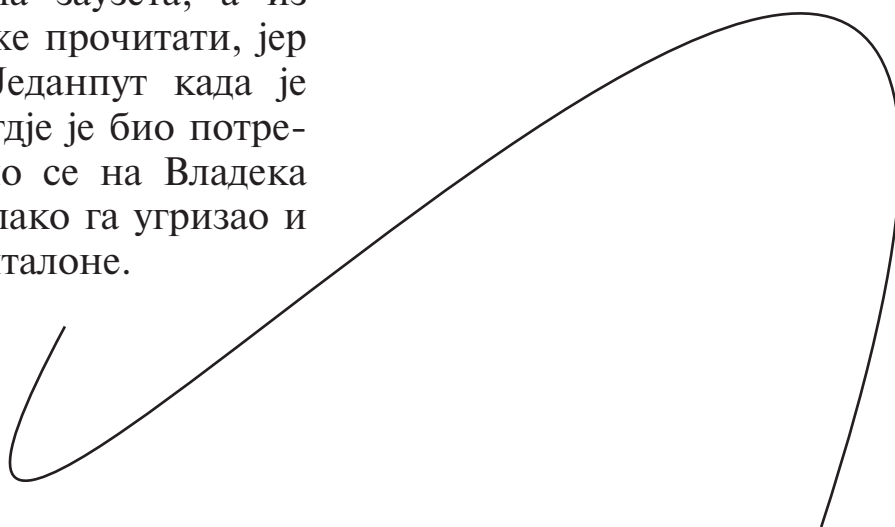
Морало је бити много младића, који су тражили посао, много пута би чуо Владек да је стигао касно, да је неко био испред њега и био примљен. Много је младића, дјевојака и старијих људи стајало испред бироа, читали огласе. И долазили су свакодневно они исти, ваљда такође нису могли наћи посао.

Више пута је падала киша, а они су стајали стрпљиво, чекали. Понекад би закаснио или су мјеста при зиду била заузета, а из даљине се не може прочитати, јер су слова мала. Једанпут када је тражио стругара гдје је био потребан младић бацио се на Владека пас у дворишту, лако га угризао и поцијепао му панталоне.

Зна се да не смију пси да уједају и Владек је имао право да од власника коме је зао пас припадао, тражи нове.

Али треба имати свједока који је видио, а ту је и један стражар стајао на тријему, још се љутио, још је измишљао;

- Глете га – тражи посао. А можда тражиш оно што ниси изгубио. Знамо ми вас одрпанце.

ОДЈЕЉАК X

Било је готово мрачно. Владек је читао журно, да би завршио одјељак до потпуног мрака. Читао је управо о томе, како су црвенокошци хтјели да спале путника коме су у помоћ пристизали дру-

гови. И одједном је неко потегао Владека за рукав.

- Ко је то? Шта ћеш? – готово се претрашио Владек.

То је била Пхелка.

Увијек весела и поскакујућа, Пхелка је сада била покорна и

тужна.

- Владек!

- Шта је?

- Нећеш се наљутити на мене?

Пхелка са сузама у очима, велике, округле сузе.

Шта си учинила. Пхелка?

- А нећеш се љутити и казати никоме?

- Никоме нећу рећи.

- Дакле: да знаш, ја нисам добра. Вицијуш је мали и глупи, то није његова кривица, што сам ја куповала бомбоне.

Вицујуш, чујући ово име, изашао је иза ормана и лаганим кораком се приближавао Владеку.

- Једном сам купила за грош, а послѣје за два гроша. Послѣје сам се кладила у све гроше и изгубила.

- А одакле си имала новац? – зачудио се Владек.

- Управо нијесам имала.

Владек је све разумуио: Пхелка је позајмљива, сада је тргају повјериоци – исто као господи-

на Витолда. Пхелка је лакомислена, живјела је изнад могућности и сада испашта.

- Колико си дужна? – запито је Владек.

- Највише сам дужна пет гроша: за сиротиште три гроша и у дворишту два.

Пхелка данас није била у сиротишту, јер јој је она дјевојчица рекла да донесе новац и да више не може да чека и рећи ће све васпитачици, а васпитачица ће је сигурно избацити.

- Мој Владку, мој Владку, вољени, само немој рећи ништа мами. Ја више никада нећу.

И Пхелка је полако све испричала.

Почела је од тога, што је купила од Јузе ландрине за грош, а за грош могу да се добију четири ландрине. Послѣје није имала гроша, већ се опкладила и изгубила то су већ била два гроша. Тада јој је Јуза рекла да јој донесе Мањин сервис за та два гроша, али Пхелка није хтјела. Послѣје је Вицијуш рекао да ће се пожалити мами, већ му је морала купити

карамелу, да не би ништа говорио и посудила је од дјевојчице из сиротишта ту карамелу, чак није ни пробала. Владек памти оно зелено стакло, када се кроз њега гледа све зелено? Дакле, стакло и печат с анђелом и малу мачкицу од порцелана без ноге, све је дала и више ништа нема.

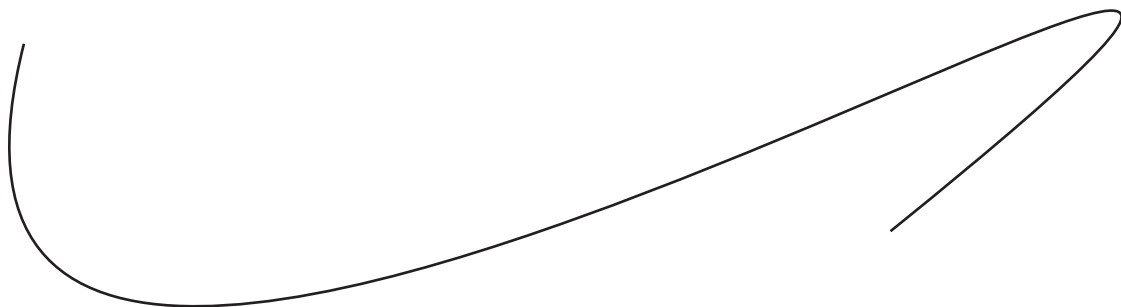
Владек је заборавио све о путнику којег је требао да запали црвенокожац.

Кад би умјесто што је мислио о Индијанцима и тигровима више гледао на Пхелку, запазио би да је одавно већ била тужна, да нерадо иде у сиротиште, да тајно шапуће с Вицијушом. Мама је

молила, да би пазио Пхелку и Висујуша, а он ништа? Ништа о њима није радио.

Пхелки је Владек обећао, да ће исплатити једанаест гроша дуга, а заклео се себи да ће боље пазити млађег брата и сестру.

И када се Пхелка поново гласно смијала и весело скакала, Владек је мислио са задовољством да је то његова заслуга.

ОДЈЕЉАК XI

Сада се најзад открило, куда мама излази свакодневно и дуго се не враћа. Ишла је мама од једне бомбоњере до друге – и тражила је за оца љепши посао. Науспут, свраћала је у продавнице и питала, да није потребан младић за послугу и дјевојчица, то значи Мања.

Владек је добро знао, како је непријатно свуда слушати да се непотребно и није се чудило сада што се мама тако стално гњеви. Један каже пристojно да нема код њега посла; други одбруси да га не залуђују, а трећи каже – излазите. Чак, пас се трза на онога који тражи посао – зна о томе Владек.

Тек је сада мама рекла одједном све. Отац ће имати дневни посао и љепше плаћен, јер га тамо знају одавно, када је био млад и када није имао дјецу и жену. Мама ће ићи у фабрику цвијећа. Владек ће поћи у сапуњару, гдје мора да буде веома опрезан, да не направи

пожар.

- Нећемо зимус умрјети од глади – рекла је мама весело; али отац је био тужан и уздисао је.

- Нијесам о томе мислио – рекао је отац.

- Чуј, Антони – тумачила је мама – не буди дијете. Знаш, колико нам је остало Витолдовог новца? Свега дванаест рубљи. Имај на уму да се зима ближи. Можда ћеш на прољеће поново да узмеш мало новца и нешто ће се боље догодити.

- Ја знам; али како дјецу тако гонити до посла. И тако не уче. Шта ће бити кад порасту?

Први пут мама је о важним стварима разговарала пред Владеком и Мањом; раније их је слала одмах из себе.

Мама је узела оловку и папир, почела рачунати колико коштају кирија, угаљ, храна. Захтим, обрачуна колико кошта одјећа. Не мислити на школу и књиге? Кад би била бесплатна школа – и тако од свега ништа бити неће. Владек и Мања зараде

заједно осам и по рубаља – без тога новца не може се проћи.

- Не прекоријевам те – рекла је мама – али доста је ту твоје кривице.

Тада је отац устао са столице, није ништа одговорио, ставио је капу и изашао.

Владек је много мислио те ноћи.

Још је давно сумњао Владек да је мангуп, јер у школу не иде, јер с голом главом иде у двориште и малу Абу носи на рукама. Али ипак, није мангуп, не пуши, не говори ружне изразе, не вјеша се за кочије и трамваје; а ако види ученика са ранцем, иако му је веома криво, ипак, не виче:

Ученик првог разреда, незналице.

Ухватио коња, најео се кобасице.

И Олек није мангуп. Олек хоће да буде славни вођа, али не може, јер мора да зарађује.

Има у дворишту мангупа, али не зато што немају руксаке, пернице и појасе с бљештећим копчама, само што нико од старијих нема времена да би се заузели око њих, да им се каже, што је добро, а што није.

И Владеку је дошла у главу једна мисао, о којој мора да се договори са Олеком.

ОДЈЕЉАК XII

Три часа је трајао састанак. Пошто је Владек заузет у сапонији цио дан, тек увече је ишао на кров ледаре. Учили су Олек и Владек, затим су узели Мању и Наталку, долазила је глувонијема Михалинка, али она је само посматрала – нека сједи када не смета.

Најзад статут, то јест прописи друштва били су готови. Назив је у почетку гласио Зетерђе – и тако се називало ново друштво, док није Владек запазио да је ријеч хонор (част) записана у књизи са х а не цх. Већ је требало било Савез витеза части назвати: Зетерха – и тако је било боље, зашто да се хонор (част) скраћено говори са: се?

Зетерха је Савез Витеза Частити.

Он има слоган: Слава.

СВЧ има врховног вођу. Главни вођа може бити и дјевојчица, ако се сложе чланови.

Ко припада СВЧ-у тај не може да лаже нити да мучи животиње, не смије пушити, нити дражити и исмијавати малу дјецу, али је дужан да их брани и помаже.

Ако је у дворишту дијете болесно, сакато или глувонијемо, а Ерха, то јест витез части има карамелу, дужан је да да карамелу маломе или унесрећеноме; то исто има да уради са играчком, ако дозволе родитељи.

Члан СВЧ требало би да узима књиге из читаонице, али не смије да уништи књиге. Он мора недељно да прочита једну научну књигу.

Члан СВЧ не смије да краде, макар из шале, нити од глупљег извучити поклоне, нити да изговара покварене изразе, нити се глупирати.

Ако СВЧ има прљаву главу мора је умити. Такође, мора себи да чисти гардеробу. Ако не умије да шије, дјевојчице ће да пришију дугмад.

СВЧ ће се зими састајати сваког дана у другом стану и читаће гласно, за оне који не знају да читају.

Главни вођа одређује сваки дан начелника дворишта и степеништа, да би пазили.

Обавезе начелника дворишта су:

1. Да се малишани не туку.
2. Да не би били непристојни.
3. Да не варају.
4. Да не бацају смеће.
5. Да се не противе.

Начелник може да буде дјечак као и дјевојчица.

Ако начелник дворишта не може сам ништа да заврши, огласи се као кукавица и сви СВЧ морају да приђу у помоћ.

Начелник дворишта има жезло које добија од Главног вође.

То исто ради и начелник степеништа на степеништу. Мора да сакупља коштице, комаде стакла и све са чиме се може повриједити или оборити.

Сви из СВЧ помажу стражару, да би било чисто.

Никакав новац нити улог за сада не скупљамо јер морамо да видимо хоћемо ли успјети.

Ако родитељи неправедно туку дјецу, два члана СВЧ иду тамо и моле да то не раде.

Сваки нови витез читава овакав текст заклетве:

„Ја..... (име и презиме) ступам у СВЧ, тј: у Савез Витеза Часте. Примам паролу: Слава која је бесмртна именица. Знам што треба да радим, а ако нешто не урадим добро да признам и кажем истину и нека ме осуде на казну какву сам заслужио”.

Пет пута је требало преписати статут Савеза Витеза Часте, јер је један примјерак узео Владек, један Олек, по један Наталка и Мања, а пети је стављен у боцу и закопан касно увече близу телеграфског стуба као статут фосилни.

ОДЈЕЉАК XIII

Надошла је зима, засула је снијегом двориште и ледару, прегнала је дјецу у подрум. Утихнуле су гласне забаве, пуста су предсобља и степениште.

Вицијуш не иде у сиротиште, јер нема топао капут. Владек је измрзао уши које су отекле и пеку. Изјутра је веома хладно у соби да пара иде при издисању. Отац и мала Абу кашљу веома гласно а угаљ је све скупљи.

Пхелкиног имендана сјетио се тек увече; о звијездици и јелци нико у кући и не говори ако су од сапоније стигли два пакета црвених и плавих свијећа.

Дошло је писмо са села да је баба болесна – да ли би отац хтио да дође?

Отац је пошао до стрица, вратио се позно увече и говорио је веома много и гласно.

Говорио је да давно људи нису знали за угаљ и живјели су; да га ништа не интересују дјеца;

јер свако треба да мисли о себи, најбоље је ићи у шуму и живјети међу вуковима, вука можеш освојити; да су људи гори од вукова, сити вук дозволи гладноме да се наједе. Затим је говорио отац, када је био дијете, јео је од недеље до недјеље суви хљеб с водом, а ипак је порастао, и војску је одслужио и добио ранг; да војска уопште није лоша, јер човјек м мозак освјетљава као електрична лампа.

Владек се завукао испод ћебета, разумио је да отац овако говори као старији Бронков брат када није трезвен.

Мама је покушавала да умири оца:

Говори тише, Антони, пробудићеш дјецу.

Али је отац одговорио, да ће да говори гласно, јер је ово његов стан; а коме се не свиђа нека иде. Мама је хтјела да да оцу чаја, али је отац бацио чашу на под.

Тада су се пробудила дјеца, почела плакати, отац је почео да виче, рекао је да уопште неће да

буде отац, да му мама уопште није потребна, и да ће отићи у Америку.

- Владека ћу узети са собом. У Америци ће израсти у правог човјека; оvdје ће постати никакав, спустити се на псећи живот, постаће пијаница.

Ставио је главу на сто и ништа више није говорио, само се тресао као да му је зима. А мама је гладила оца по глави и шапутала:

- Тихо, Анто, не губи здравље, јер нам је дуго потребно. Није уосталом слабо – само да зиму некако прођемо.

Дакле, не муче се само они једини – свуда је исто. Они који до нас живе још нису платили станадину – власник хоће на улицу да их избаци; шваља спрат ниже већ другу недјељу нема посла, код фијакеристе је таква биједи: данас или јуче морала им је посудити два злота.

- Посудила си? – запитао је отац.

- Шта сам могла учинити.

Отац се веома обрадовао.

- Видиш, мени си приговарала, а сама то радиш. Зар се може одговорити ближњему, кад му треба?

Хвалио је отац маму, да има добро срце, љубио јој руке и захваљивао што је два злота посудила фијакеристи.

И Владек је помислио, да би било добро кад би отац хтио да буде у Савезу Витеза Часте, и тада би отац био главни вођа као најстарији и престале би сталне препирке, јер старијега би сви морали да слушају.

Требало би промијенити статут и додати да СВЧ не смије да пије вотке и не може се сплеткарити.

Јер због сплетке исписала се Наталка; рекли су, да јој је отац био у затвору и није због политике.

А Наталка је била веома корисна, чак су је и младићи слушали.

ОДЈЕЉАК XIV

Шест дана током недеље сакупљали су се витези части на заједничко читање на глас, сваке вечери у другом стану: понедељком код Јузефа, стругара из железаре, у уторак код Оскарових родитеља, сриједом код Владека, у четвртак у продавници гдје је Владек водио рачуне, у петак код кондуктера и у суботу код Михаљкине мајке. У продавници су их чак чашћавали чајем, а сваки витез је добијао кифлу са сиром. Осим овога, понекад су играли дама. Кад није имало што да се ради.

Тек у фебруару одржана је представа с робном лутријом. Улазнице за представу коштале су десет гроша за одрасле и четири за дјецу. А тикети за робну лутрију били су два гроша. Најзначајније премије су: ланчић са глобусом, сервис за лутке, бритвица с двјема оштрицама, миришљав сапун, букетић зумбула, колач са кремом,

плетени рамови од папира за фотографије и златна рибица у тегли. Неке премије су скупљали међу собом, друге су добијали од „старих” из бараке; златну рибицу су купили за двадесет гроша, јер једна ствар мора бити жива. На правим робним лутријама једна премија је пони, крава или нешто друго.

Представа је на почетку требала да буде драматична. Олек је заједно са Мањом написао наполеонску драму, после историјске из „Потопа”. Владек већ сада зна да је „Потоп” роман Сјенкијевича и зна да због тога Мања све дивно прича, јер има литерарни таленат. Тако прича Олек.

У драми једна ствар није добра: ако се само један посвађа сви одмах попусте. Већ се сви не би сложили да Олек буде Наполеон поново су имали претензију како Наполеон највише говори, а други само стоје и ништа.

- Цијели свијет ћу побити!
виче Наполеон. Побићу Европу,
Азију, Африку, Америку и
Аустралију. Гледајте, моји вјерни
другови: ево ова, привезак
ланчића, ова мала кугла ово је
цио свијет, то јесте глобус. Треба
да знате, да земља има облик
лопте. Сво човјечанство биће ми
послушно и бићу славан.

- Наполеоне, шта ће бити са
с нама? запиткује генерал
Домбровски.

- Буду миран, длака са главе
вам неће пасти, омиљени вођо
херојског народа.

Како је тај Јулек глуп: прича
да Наполеон на сцени не може да
говори на пољском! Изгледа да у
позориште никада није ишао:

Олек је већ био пет пута.

Овако или онако, драме није
било; био је концерт.

Свирао је грамофон, Олек је
рецитовао, Бронков брат изводио
је гласове разних животиња и
птица. Стефек са Јузом играли су
краковјец уз музичку пратњу хар-
монике; послије је било пјевање и
смијешни монолози.

Забављало се изванредно и
смијало се, и колач са кремем
добрио је стари господин Петер,
који се тек недавно оженио, а
рибу је добила продавачица која
нема дјеце.

Наталка се извинила, била је
на забави и пјевала на крају про-
грама. А глувонијема Михалинка
радовала се највише: зарада од
представе је намијењена за то да
јој се купи капутић, јер цијеле
зиме није могла излазити.

Лакомислена Пхелка и мали
Вицијуш су били веома задово-
љни, смијали су се, посебно када
је Бронков брат опонашао старог
и младог пијевца, разљућеног
ћурана, пса који разговара са
мачком, кокошку која је снијела
јаје и штене којег туку јер је
направило неред.

Дуго, веома дуго Владек је
памтио ову забаву.

Када су умрли Вицијуш и
Пхелка, када је Олек пошао за
стално у Лођ, Владек их се није
сјећао другачије: једино на лијепој
представи с робном лутријом.

ОДЈЕЉАК XV

Владек је добио лекцију, има да учи Казја и Зосје слова и рачун.

- Хоћеш ли имати снаге, кавалеру, јер и сам си још зелен – рекао је отац дјечи.

- Моћи ћу, постараћу се – одговорио је Владек.

- А ви ракови загубљени, да не би случајно постали префамил-ијарни – упамтите! На поздрав се клањајте љубазно и ословљавајте га са „господин” – разумијете ли? Научите да читате и то тако као да би други пут добили очи. Он ће бити ваш добротвор, послије оца и попа трећа особа. Ако се и пожали на неког, кожу ћу му одрати, и упамтите, покварењаци: главу држати право, у очи гледати, дроњци! Што сте тако сагли главурде? А ти, кавалеру, не чекај – одмах по врату, за уво, не дај да спусте!

Владек је био задовољан да се бесједа завршила, јер дјеца већ

дуго нису ништа урадила – дакле. Зашто се на њих гњевити?

На часовима све је ишло добро.

Владек је показао четири прва слова, објаснио је да „Б” има трбух на десно, а „Д” трбушчић на лијево. Мало му је глас подрхтавао од узбуђења. Затим је рекао да броје до десет на прсти-ма и таблицама. Послије је прочитао причу о лажову – пастирићу и о вуковима. Напокон, написао је у свесци цртице и крстове за сјутра.

- Но, доста ће бити за први пут – рекао је отац Казији и Зосји. – Поклоните се г. учитељу. Тако је то, мој кавалеру, живот ништа цабе не даје.

Владек иако гладан, дошао је на часове директно из сапоније, морао је да саслуша дуги говор о науци, поштовању и враголијама дјетињим.

Сјутрадан је час пошао злим путем, да горе уопште није могло. При поздраву Козјо се поклонио

ниско и као да се непромишљено преврнуо. Зосја је истурила трбух, почела да трчи по соби и говори да су то Б и Д. једно је ушло под сто, друго за креветом. Владек се изгубио. Унапријед је молио; обећао је да ће да прича бајке, да ће им купити по карамелу – али то није помогло. Хтио је чак да удари Кази, али је дјечак одскочио и рекао пријетећи:

- Пробај само да ме такнеш! Владек је циљао врата, готов да заплаче.

- Шта ће бити са лекцијом, запитала су дјеца.

- Глупи сте и зли. Нећу вас учити.

- А ти си, још зелен – рекао је Казјо; али Зосја је згромила брата, престрашена; - Буди миран и не говори му ти. Јеси ли чуо, отац је рекао да му се говори „господин”.

Владек је остао, обећали су да ће бити мирни. Тобоже су сједјели за столом, али као за инат слабо су одговарали и мало-мало

пуцали од смијеха.

Владек је изашао уморан и тужан и присјетио се како је из бившег стана пошао у кафану прекопута код оног Смока; молио да негдје друго отвори своју продавницу са мермерним столовима.

- Мој отац је овдје био први – рекао је – зашто је господин изнајмио локал насупротив оцу?

Смок није разумио одмах, а када се домислио о чему се ради, најурио је Владека, назвао га смрдиљком, слинавцем, који се петља у туђе ствари.

И помислио је Владек да најбоље боли када се хоће учинити нешто добро, а погрешно си схваћен, јер најгоре боли неправда.

Зашто су му данас дјеца нанијела такву неправду? Иако им ништа није лоше урадио.

Зашто га Смок тако понижавао? Зар није разумио да хоће да брани оца?

Зашто су људи гори од вукова, ако сити вук допусти да се гладни наједе?

ОДЈЕЉАК XVI

Једном се Владек вратио кући веома слаб. Попио је чај, јео није ништа, легао је одмах у кревет – било му је хладно. Хтио је да заспи, није се осјећао добро – није знао да ли га боли грло или

га мучи испијени чај. Преморио се, сат је откуцао дванаест – и није могао да издржи више.

- Мама, позвао је. Мама није одговарала, легао је Владек још, пробао да заспи – није, све је горе.

- Мамааа!

- Шта је?

- Не могу да спавам.

- Прекрсти се – рекла је мама поспаним гласом.

Али Владеку је било све горе. Почео је да јечи. Мама је упалила лампу, дошла до кревета; до јутра је уз њега сједјела. А ујутру се разболио и Вицијус.

Владек зна да је вријеме да устане и иде до сапоније. Чује да Вицијус виче под температуром, чује како мајка разговара са оцем – њему је свеједно. Одвратна је ова сапонија, све је веома нечисто, страшно мирише... Олеку је много боље у складишту папира.

Дошао је неки човјек, прегледао је њега и Вицијуса; мама је почела да плаче, човјек се љутио на маму; после се отац вратио, обукли су Вицијуса и Владека, огрнули ћебетом и спустили низ степенице до кочија.

- Куда идемо? – упитао је Владек.

- У болницу.

- Зашто?

- Не говори јер је хладно.

И мама му је навукла мараму на главу.

Владек је све разумио. Вози се кочијом на већем сједишту са

Вицијушом, а мама и отац на малој клупи. После стоје испред зграде с решеткама. Затим господин у бијелом мантилу завлачи му дубоко у грло жељезо. Владек види да то није кашика, него нешто друго. Сада сједи у кади – купа га госпођа у бијелом мантилу. И већ су у кревету; чује како се Вицијус трза и љути.

- Тишина тамо, штенчићи! – виче неки дјечак.

У већој бијелој соби налазе се кревети близу један другог и у сваком кревету по неко лежи.

„Ако буду хтјели да бију Вицка, ја ћу га одбранити” – помислио је Владек.

Али Вицијуша нико није тукао. Неколико пута се будио Владек, подизао главу и гледао што Вицијуш ради. Једном је видио господина у мантилу код њега, па милосрдну сестру са бијелом капом с великим крилима.

„Умријеће Вицијуш” – помислио је Владек.

Стигло је јутро и поново вече. Владек се осјећао већ боље, само га је грло јако бољело и био је жедан. Сјео је и гледао брата и

било му је жао што онда није дао Вицијушу боцу од колоњске воде.

- Вицијуш, зашто вичеш? Шта хоћеш?

- Не говори са њим, он је несвјестан – рекла је госпођа. Ово је чудно да сви овдје иду у бијелим мантилима.

Заспао је Владек и ниједном се није пробудио. Тек када га је звао дјечак, који је лежао до његовог кревета:

- Ти, гледај, нема твога брата?

Тада је ушао љекарски помоћник који свима мјери температуру ујутру и увече.

- Молим вас, гдје је Вицијуш?

- Узели су га родитељи.

- Када ће мене да узму?

- Ти си велики, не чезнеш за кућом.

Владек је одахнуо: и он хоће да буде кући. Грло га је бољело само мало.

ОДЈЕЉАК XVII

Владек је био већ потпуно здрав, само му је кожа са руку и ногу опадала. Владек је љуштио комаде коже, да би се прије вратио кући. Добијао је кифле, али само двије.

У недељу га је посјетио отац; мама није могла да дође, јер је Пхелка болесна. Сљедеће недеље Владек ће се вратити кући. Тако каже доктор. Да ли је добро Владеку у болници?

- Добро, само је веома досадно. Луче су дјечаку који лежи до прозора, резали чир на врату; уопште га није бољело; дали су му неке капи за сан. А онај који лежи до зида је из њиховог дворишта, онај дјечак Куриров, што га онако бију, неће да се враћа кући код својих, овдје сваког дана добија месо и спава у кревету. Да ли је Вицијуш стварно кући? И зашто су га одвели ноћу, а не дању кад је посјета родитеља, као све? И сада је исто двоје дјеце исписано, јер су здрава. Да ли Вицијуш више не виче и да ли је свјестан?

Нестрпљиво је чекао Владек идућу недељу. Брзо је истрчао уз степенице до стана. Ту је Мања и Абу, а у кревету неко лежи. То Пхелка лежи у кревету, али глава јој је увијена и некако потпуно друга.

Хтјела је Пхелка да се поздрави с Владеком, али само што је главу помјерила, јекнула је и поново очи затворила.

- Владек?

- Шта ћеш, Пхелко?

- Да ли је Вицијуш здрав?

Када ће се вратити кући?

Владек је погледао маму и све је разумио – десило му се исто, као онда кад су хтјели Абу да дају продавачици на усвојење.

Три дана Пхелка ништа није говорила, није јела, ни пила, само тихо, чак, и кроз сан јечала. Четвртог дана када је Владек дошао из сапоније на ручак, а мама уморна заспала, Пхелка је тихо позвала Владека.

- Владек, знаш ли Хеленку?

- Каролову сестру?

- Да... Ја сам јој дужна два гроша. Ако умрем, врати... и не

љути се на мене.

Пхелка је говорила веома тихо, јер је на уснама имала црне красте, које су је јако бољеле и требало је стално привијати комаде вате умочене у хладну воду,

- Владек замоли маму да више не прави завоје, јер то боли... веома боли!

Само су још један завој ставили Пхелки, други је био непотребан...

Владек није хтио да чека, да би добио плату; узео је од Олека шест гроша и пошао Хеленки.

- Пхелка је од тебе посудила два гроша, је ли тачно?

- Да, и као да се застидјела.

- Овдје ти је шест гроша.

- Хеленка није хтјела да узме више него што је требало.

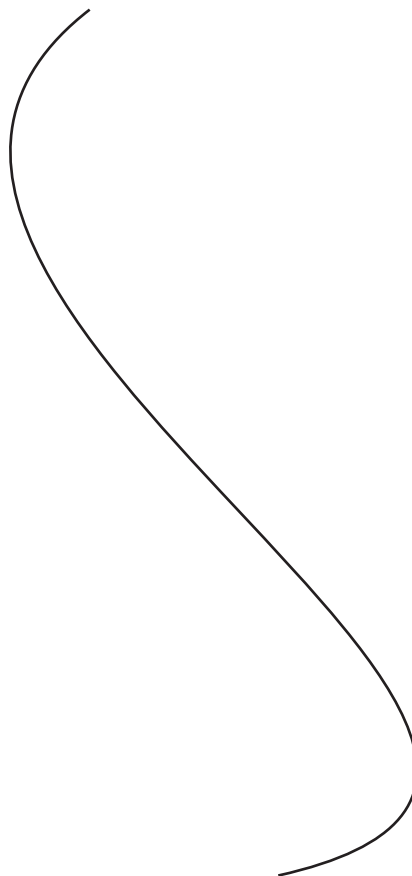
- Друге дај дјечи и реци да прочитају оченаш за душе Вицјуша и Пхелке.

А Мања је овакву пјесму написала:

Не плачи мама, не плачи тата, Пхелка има бијела крила.

Сада је на небу, и код себе има Вицијуша, сина нашега, Ан -

ђели бијели и сјајни цијели Пјевају пјесме радосне, Опроштају се с нама, опроштају с татом, Поздрављају сунце и прољеће.

ОДЈЕЉАК XVIII

- Је ли истина да хоћеш да будеш славан? – упитао је Олек.

- Хоћу – одговорио је Владек, без двоумљења.

- Да ли такође славни вођа?

- Можда не – каже Владек.

Код важних ствари нема „можда” – љутио се Олек.

Владек би рекао Олеку – само када се не би смијао. Владек би хтио да буде славан доктор. Од смрти Пхелке, Вицјуса, често је мислио о томе, иако зна да је то немогуће.

Зашто немогуће? Зар Владек није читао биографије знаменитих људи и мученика науке? Све је могуће само стварно треба хтјети и знати, како се подухватити ствари. Да би постао доктор, треба само школу завршити. Теже је бити вођа; најприје вођа мора да има армију.

- Како ћу да завршим школу у коју уопште не идем? – шапнуо

је Владек с горчином.

- Ићи ћеш, видјећеш, и ја ћу ићи, и вођа исто мора много да зна?

Олек је нашао у Варшави недјељну школу, то значи да може цијелу недјељу да ради и само једном у недјељу да иде у школу. Упис ништа не кошта, само мора да те упише власник велике продавнице, таква је формалност.

- Ја све радим стратегијски – прича Олек. – Школа – то је тврђава коју хоћу да заузем на јуриш. Упознао сам терен и препреке. Сјутра је први напад.

Сјутрадан за вријеме ручка срели су се пред великом продавницом, гдје је власник требао да их упише.

- Ту си? Добро. Сада главу горе, груди напријед, прекрсти се – и маршом смјело!

Владек за све благо не би сам пошао.

- Имамо неподношљиво одуговлачење посла за шефа – рекао је гласно Олек улазећи у

продавницу.

- Неподношљиво одуговлачење? – зачудио се субјекат и ушао у другу собу.

Мало након тога одведени су у кабинет гдје су сједјела два човјека.

- Шта желите, момци? – упитао је млађи.

- Хтјели би да нас господин упише у недјељну школу.

- Ја радим у складишту папира, а мој пријатељ у сапонији – прича Олек.

- Па зашто сте дошли код мене?

- Јер, Ви сте члан Савеза Купаца.

- Но, да, али ја могу само своје младиће да упишем.

- Мислили смо, да нас Ви нећете одбити, јер је то само формалност – смјело је одговорио Олек.

Сиједи човјек је ставио наочаре и одједном мирно запитао.

- А што то значи формал-

ност?

- Формалност – одговорио је Олек – то је таква глупост, коју треба урадити, да би ишао у школу, да би постао вођа, а мој пријатељ доктор.

Владек је тонуо у земљу од стида. Како је могуће непознатоме све одмах рећи?

- Добро, ја ћу вас уписати – рекао је сиједи човјек. – Свратите сјутра код мене.

Олек је извадио нотес, човјек је издиктирао своје презиме и адресу и Олек је мало гласније излазећи рекао:

- Моје поштовање!

Када су изашли, Олек је дубоко одахнуо:

- Први напад побједнички, сјутра друга препрека!

- Али ја нећу поћи тобом – зарекао се Владек.

- Проћи ће се без ласкања. Сјутра ћу сам завршити. Рећи ћу старом да ниси стигао.

ОДЈЕЉАК XIX

Олек, Владек и Мања цијело слободно вријеме проводе заједно. Посљедњих дана мало је времена: чак и увече уче граматику и раде задаћу. И тек касно се састају, и већ одмах треба да иду на спавање.

Зато недељом иду заједно у шетњу разгледајући излоге продавница.

Једанпут су били на ријечи Висли, једном у кабинету зоологије, гдје су све пуњене животиње; били су и на гробљу Вицјуша и Пхелке али су се родитељи веома љутили, јер дјеца дуго нису могла да нађу крстиће и касно су се вратили кући.

Понекад би се Наталка њима прикључила, понекад син управника, често Михалка, коју сада већ разумију када разговара мимиком.

Михалку воле. Наталку мало мање, јер је њен отац политички затвореник и мисли да је сви

морају слушати.

Управников син није драг, хвали се као Јанеков рођак. Отац му купио сат, бицикл, кочију; стриц му је парох, има богатог ујака код кога је јахао понија. Најчешће говори о сату и онда Владек мисли на оца који више ноћу не навија сат и нема прстена на прсту, јер су остављени у залагаоници.

Позвао их је управников син у госте. Рекли су да обришу ноге, да не би запрљали под, да се не опиру о зид, јер је нова тапета. А морају да се зближавају са управниковим сином, јер им ради теже лекције; алу му се треба молити и клањати и тек онда, и не знам још шта; те нема времена, те касније, те нема воље.

- Нека само успије генерална битка! – каже Олек, који овако назива испит.

Испит треба да буде на јесен – а већ у јулу Олек је с родитељима отпутовао за стално у Лођ.

Скупили су се њих троје с

Мањом посљедњи пут на крову ледаре. Дуго су гледали у небо и чекали да падне звијезда, да би заједно рекли:

- Хоћемо да будемо славни.

Јер Мања која занимљиво умије да прича и најљепше стихове воли да чита, такође хоће да буде славна – пјесникиња, као Конопница.

Касније је Олек изашао с Владеком на улицу, јер мора нешто важно да му каже. Олек је тако озбиљан као још никада.

- Владек, памтиш ли онај ланчић с глобусом?

- Памтим!

- Дакле знај, ја сам тај ланчић украо из оне бараке. Када сам се данас опраштао, казао сам газди. Рекао сам му да сам страшно волио да имам тај глобус; да сам јој га поклонио и да га нисам могао узети; јер је била послије лутрије за Михалинку. Рекао сам му да ми одбије од плате, али није хтио и тражио ми је руку – тако је учтив. Хтјела је да

да новчаник за успомену, али нисам узео. И већ нисам могао тебе да препоручим... Не љутиш се на мене? Нећеш не презирати, Владеку?

- Олек хоће још нешто најважније да каже.

Он ће да пише писма Владеку и Мањи.

- Само не говори ништа Мањи, ја ћу јој сам све казати. Јер видиш, ја је волим и бићу јој вјеран. То није ништа што одлазимо у Лођ. Кад порастем и будем зарађивао, доћи ћу и оженити се са Мањом – да ли ћеш дозволити? Владеку је изгледало чудно, што Олек хоће с Мањом да се жени и што је воли. ако хоће, ако родитељи дозволе – у реду – нека ју узме за жену.

Олек је рекао да ће бити захвалан до гробне плоче.

ОДЈЕЉАК XX

Дошла је опет зима.

Говорила је тада мама, да ће се на лето нешто боље осмислити. Мислима су тражили...

Предао је отац молбу за кондуктера у трамвају. Ишао је отац у банку гдје је био потребан послужитељ. Мислио је да пође на село за магационера.

Дао је три рубље у бироу гдје се добија намјештење. Без протекције ни један посао нећеш наћи, јер сваки хљеб вуку сто руку, а у поштене руке хљеб се најтеже нађе. Што дуже и теже радиш, то мање плаћају: зашто да држе старог, када ће млади радити за мање.

Дошла је поново зима.

Отац је стално у пекари, Владек је сапунара; Мања, умјесто до продавнице цвијећа иде код кројачице стезника – као да је та струка боља.

Зима тешка, а Владек већ зна, да тако увијек мора бити, да је код свих исто. Поново је угаљ скуп, такође хладно и гладно, другачије очигледно не може бити.

Олек је одржао ријечи: два је писма написао. У првом писму се пита, да ли је Владек положио испит и да ли иде већ у школу. Не. Владек није положио, изгубио је битку – но, шта ћемо!

На писменом испиту није

понио папир и перо, није знао, одакле је могао знати. Почели да диктирају, он сједи и гледа.

- Ти, зашто не пишеш? Еј, глупане! И што си ти мислио, да ћеш носем по патосу да пишеш диктат?

Љутио се учитељ, дао је папир и перо, рекао да пише брзо, да не би губио вријеме, сви чекају. Пожурио је Владек, погрешно је написао: накриво и с грешкама. Узео се, како кажу ученици.

У другом писму писао је Олек, да чезне и хтио би већ да се враћа, да је чак и читаониоца тамо некако гломазна. Олек тек испитује терен – тако говори научна војна стратегија.

„Да ли је већ рекао Мањи? Да ли она пристаје?”

Дакле, Олек хоће да каже Мањи? Мања је већ дуго нестрпљива. О чему су тако дуго на улици разговарали.

Тајну Владек није одао – сада је нешто друго.

- Олек хоће да се с тобом

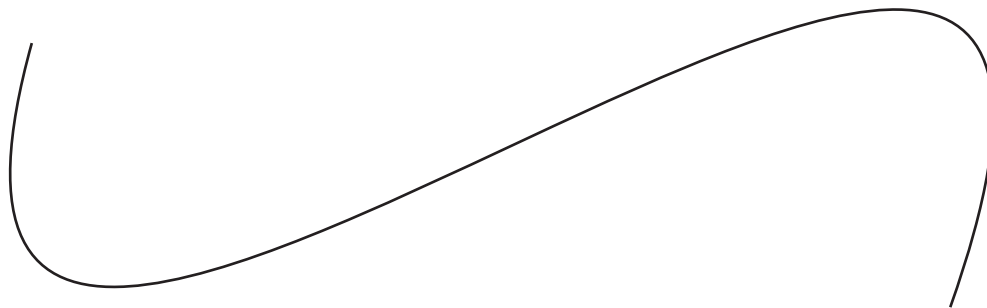
ожени – не одмах, тек када порасте и кад почне да зарађује.

Мања је рекла да све тачно понови, јер мора о томе промислити, одједном не може. Цијелу недељу је мислила, са Владеком није разговарала. Увече је написала пјесму, да хоће да буде Олева жена. Чудна дјевојка: како она саставља те пјесме.

Биће Мања некада ваљда Конопницка, ипак, овако мала а пише с римама... Можда ће и Олек бити вођа, већ је у непознатом граду нашао читаоницу и

мјесто и већ се осврће пут школе! Зарађује шест рубаља – писао је у трећем писму.

Само један Владек неће никада бити славан. Непријатно је да се ништа друго не ради, само кувати сапун, разлијевати нафту, пазити да не избије пожар...

ЗАВРШЕТАК

Тешко је почети роман, још теже завршити. Колико се само за једну годину десило интересантних ствари! А ако прође таквих година десет, петнаест!

Како су се морали много промијенити наши витези части! Што се са њима десило, гдје су одрасли, што се збило са њима: да ли су постали славни? Да ли је Олег остао вјеран Мањи, да ли је заборавио сан о малој пјесникињи?

Олег је оженио Мању, раде у Кунцовој фабрици. Када је био штрајк Олег је био делегат, послат је три године у Русију; када се најзад вратио; требало је да га другои изабере за посланика. Већ су се испунила маштању: стварно је постао вођа: његова армија нема ни бајонете ни топове, она је осим свега посебна, силна, борбена.

Мања је радница у фабрици ћилима, сјећања јој штампају у новини. Она је увијек умјела занимљиво да прича – лијепо је описала своје доживљаје. Било шта, ваљда, новина не би штампала.

А Владек, који је требало да буде славан доктор?

„Нисам постао доктор – писао је у писму Олеку и Мањи радим као послужитељ медицински, али зато славан”.

Дуга је то историја на какав је начин Владек постао славан као послужитељ.

Пријавио се Владек, хоће да ради у болници. Радио је свој посао – био је послушан, тих и

оран за рад. Нико за њега није знао – био је обични медицински послужитељ, као сваки.

Док се није Владек једанпут посвађао са милосрдном сестром, да болеснога не боли, слабо га храни; јер и сестре се разликују. Затим је изгрдио љекарског помоћника да не пази како ради, температуре не мјери. И поново је требало да Владка удаље, понове се о њему много говорило.

Било је и још горе. Болесника не превијају, јер је његов доктор отпутовао, а други нема времена. Ноћу је болесник добио температуру; љекарски помоћник каже да то није његов посао. Опрао је Владек руке, сам је завој промијенио и написао извјештај: хоће да га казне за самовољу. Била је авантура, цијелу недељу је кипјело. Владека се сада већ боје.

И десило се оно због чега су Владека највише славили.

Дошао је у ревизију високи службеник са орденима, хтјели су са начелником за вријеме операције да уђу у салу. Владек није

пустио, рекао је да је забрањено.

- Пустити – вели начелник – ја кажем.

- Није дозвољено да се смета, не пуштам, мој је доктор забранио.

Нешто су прошапутали међу собом.

- Јуначина си, познајеш службу – рекао је онај први – и пошли.

Чак је из Кракова дошао велики хирург да прегледа болницу.

- Да ли је слободно ући у салу? – запитао је Владека начелник са осмијехом.

И гост из Кракова је казао:

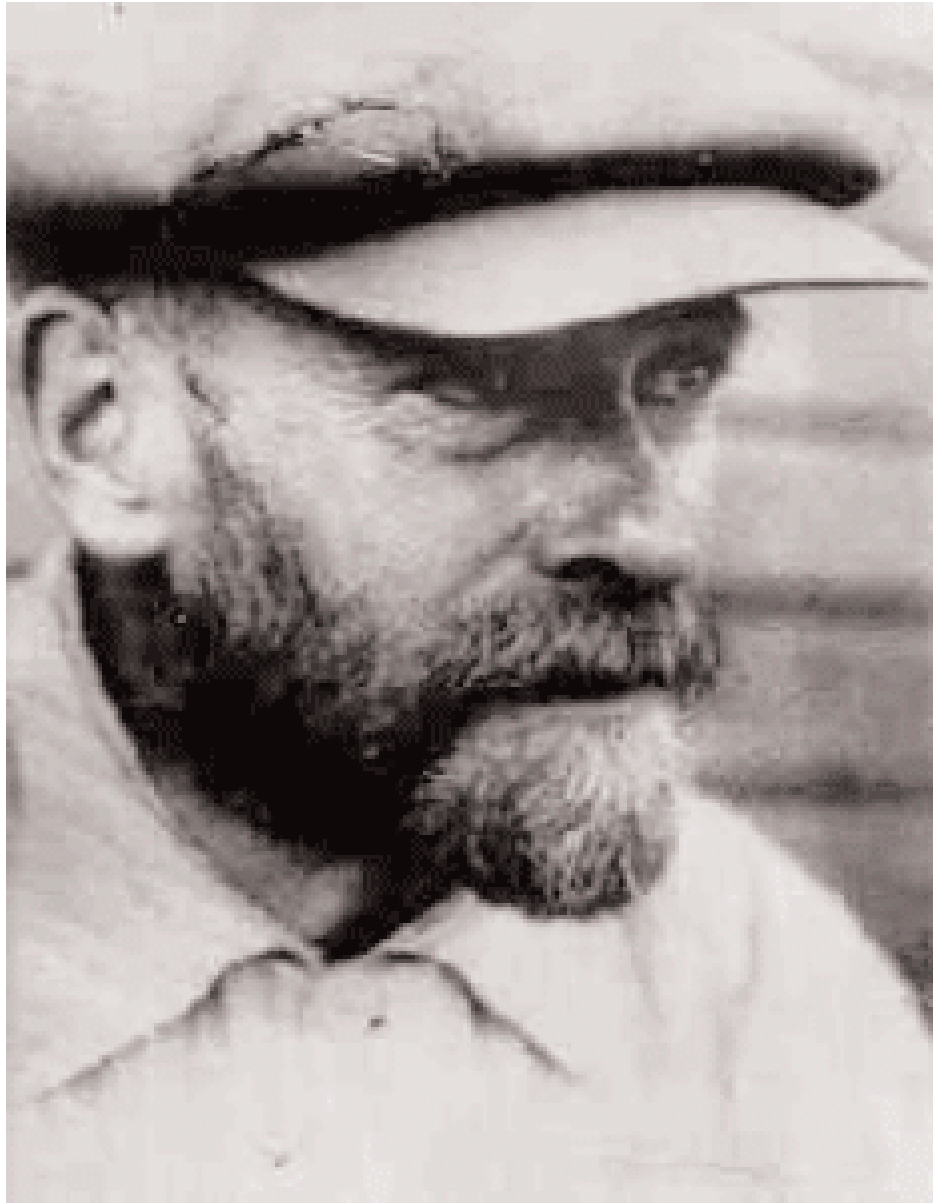
- Дакле, то је ваш славни послужитељ, Владислав? – и пружио је руку Владеку.

- „Знајте, драги моји, да сам и ја славан” – писао је Владек Олеку и Мањи.

Најзад, Владек износи да је са очевим очима све у реду, да ће мама и Аба доћи код њих за празник и моли Олека за адвоката који би написао статут Савеза болничке службе.

„Памтите наш статут витеза части? Како се чудно остварује све у животу”!

Дјецо! Имајте поносне намере, нека су узвишена маштања и тежите ка слави. Нешто од тога увијек ће се десити.

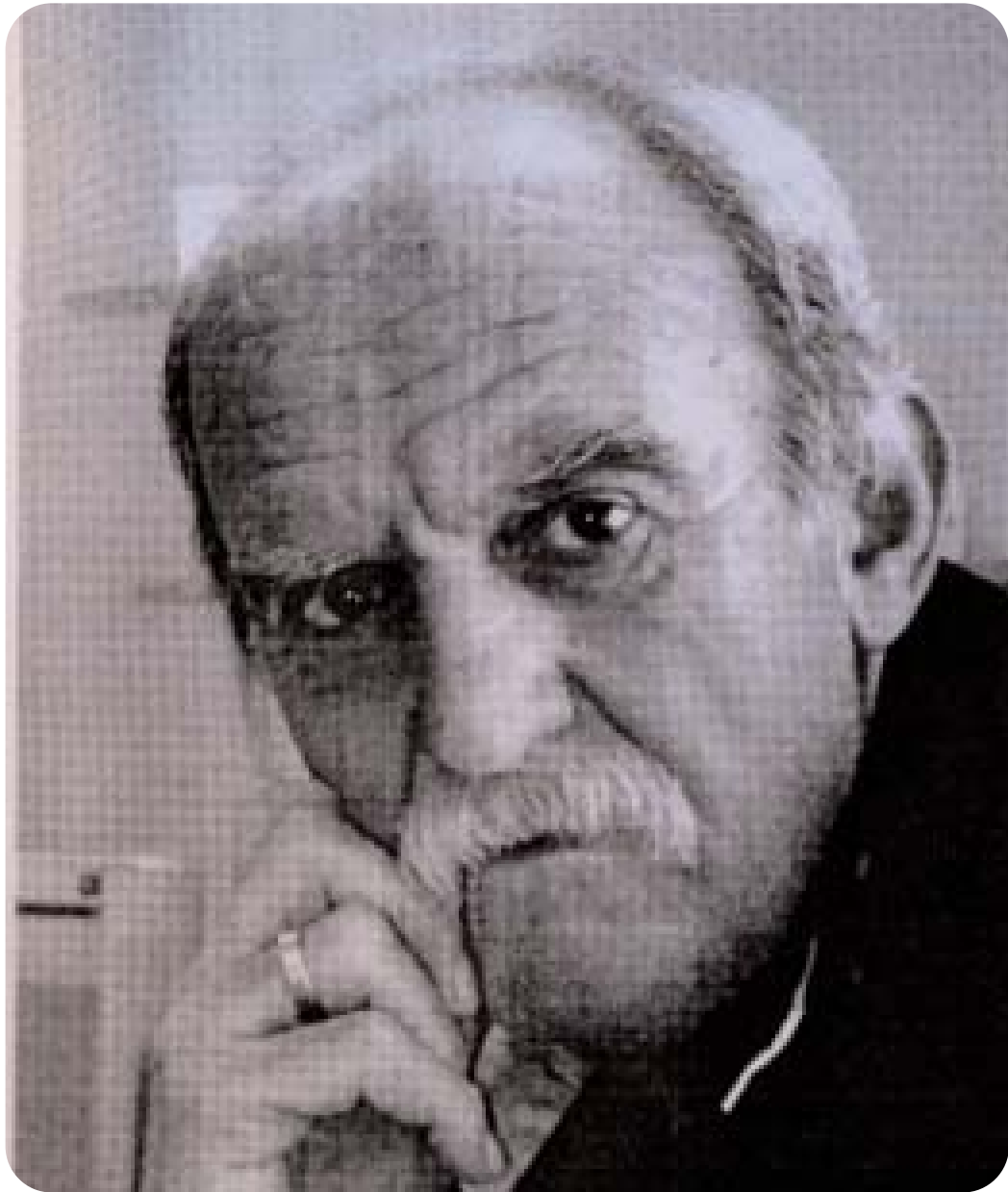
Јануш Корчак се родио 22. јула 1878. Убијен је у злогласном логору Требленка почетком августа 1942. године.

Право презиме и име Јануша Корчака гласи: Хенрик Голдшмит. Породица је била јеврејског поријекла, али од давнина запажена у пољској култури и традицији.

Од 1898 - 1904. похађао је студије медицине. Године 1904. штампана „Дијете салона“, касније се открива да је то аутобиографија Хенрика Голдшмита. Завршава студије медицине и постаје педијатар.

Био је велики хуманиста и цијели живот је посветио сиромашној дјеци, отварајући сиротишта и радећи у њима.

У години смрти Корчак није хтио да напусти дјецу о којој се старао. Заједно са њима пожурио је до вагона, а затим у смрт. Умро је са дјецом, и поред тога што је имао понуду да побјегне и да спаси свој живот. Дјеца су мислила да иду на екскурзију. Корчак није хтио да им каже истину. Дјеца су ишла кроз градско сивило у вагонима који ће их одвести у смрт са осмијехом, пјевајући весело. До посљедњег тренутка Корчак је успио да их одржи у радости и неизвјесности према трагедији која чека на њих.

Слободан Милић, књижевник – преводацац, рођен је у Орахову, Подгорица.

Објавио је књиге:

Господар ђавола, 1985.

Четири поеме, 1996.

Мој стих је моја станица,
1997.

Црна ватра, 1997.

Сто два сонета, 1998.

Загонетка простора, 1998.

Дванаест чудноватих прича,
1999.

Молитвени шапат, 2001.

25 пјесама и једна бескрајна,
2001.

Есеји и критика, 2007.

У крилу Ураније, 2007.

Давне мелодије, 2009.

Одабрао, припремио и
објавио:

*Унирексова књига љубавне
поезије*, 1999.

Свјетско љубавно пјесништво,
2003.

Свјетска новела, 2003.

Свјетски есеј, 2003.

*Антологија пјесника нобелова
ца*, 2003.

Превео, припремио и
објавио:

На обали ријеке, Чеслав
Милош, превод 2007.

Господин Когито, Збигњев
Херберт, превод 2007.

Господин Когито, Збигњев
Херберт, друго издање,
превод 2008.

У Херакитовој ријеци,
Вислава Шимборска, превод
2009.

Посљедња пјесма, Чеслав
Милош, превод 2009.

Бијесан као птица, Тадејш
Ружевић, превод 2010.

Изабране пјесме, Чеслав
Милош, превод 2011.

Когито / Ровиго, Збигњев
Херберт, превод 2011.

Преводи са пољског и руског
језика, а његови стихови превође-
ни су на више страних језика.
Заступљен у више антологија.